

BİR SÖZLÜK DENEMESİ: TRABZON KADIN GİYİM KUŞAM VE SÜSLENME SÖZLÜĞÜ

Gül YILMAZ ÇAL*

ÖZ

Doğayla iç içe yaşayan insan, kışın soğuktan yazın güneşten korunmak istemiş ve vücudunu örtme gereği duymuştur. Bu örtünme ihtiyacı, dinin bir gereği olarak uygulanmaya devam etmiş ve din ile kültürel etkilere göre değişiklikler göstererek günümüze kadar ulaşmıştır. Moda kavramının ortaya çıkmasıyla da değişen giyim ihtiyaçları çeşitlenerek, zenginleşerek varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada insan için öncelikle bir ihtiyaç sonra da kendini beğendirme, gösterme ve tanıtma aracı olarak kullanılan giyim kuşam ve süslenme unsurlarının söz varlığındaki yansımaları takip edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Derleme Sözlüğü başta olmak üzere Trabzon ile ilgili yapılan ağız ve halkbilimi alanına ait çalışmalardan kadın giyim kuşamı ve süslenmesiyle ilgili söz varlığı unsurları ve bunlar için kullanılan sözcükler tespit edilmiş, bu sözcükler vücudun hangi bölgesi için kullanılıyorsa ona göre tasniflenmiştir. Zaman zaman Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan Dîvânü Lügâti't-Türk ve Mukaddimetü'l Edeb ile mukayese yoluna gidilmiştir. Tespit edilen sözcükler, çalışmanın sonuç kısmından sonra Sözlük başlığı altında verilmiştir. Sözlük hazırlanırken aynı kavram için kullanılan farklı adlandırmalara ve yörenin ağız özelliklerine bağlı olarak gelişen ses değişiklikleri ile ortaya çıkan sözcüklere madde başlarında yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Giyim Kuşam, Kadın, Söz Varlığı, Trabzon, Dîvânü Lügâti't-Türk.

AN ATTEMPT TO PREPARE A DICTIONARY: THE DICTIONARY OF WOMEN'S CLOTHING AND ADORNMENT IN TRABZON

ABSTRACT

People living together with nature wanted to be protected from the cold of winter and the sun of summer and felt the need to cover their body. This need for covering has continued to be applied as a requirement of religion and has reached the present day by changing according to religion and cultural influences. With the emergence of the concept of fashion, changing clothing needs continue to exist by diversifying and enriching. In this study, it has been tried to follow the reflections of the elements of clothing and adornment, which have first been used as a need and then as a means of selling, showing and promoting oneself, in the vocabulary. In the study, vocabulary elements related to women's clothing and adornment and the words used for these were determined from the studies on the field of dialect and folklore about Trabzon, especially from "Derleme Sözlüğü", and these words were classified according to which part of the body they are used for. Occasionally, a comparison was made with Dîvânü Lügâti't-Türk the first known dictionary of Turkish and Mukaddimetü'l Edeb. The identified words were given under the title of dictionary following the conclusion of the study. While the dictionary was being prepared, the different names used for the same concept and the words that have emerged with the sound changes which have developed depending on the dialect characteristics of the region were included at the beginning of the article.

Keywords: Clothing, Women, Vocabulary, Trabzon, Dîvânü Lügâti't-Türk.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 01.03.2022; Yayına Kabul Tarihi: 01.05.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, RİZE; ORCID: 0000-0002-2867-5371, E-posta: gul.yilmaz@erdogan.edu.tr

Giriş

Başlangıçta iklim koşullarına karşı korunmak amacıyla temel bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan giyim; inanç sistemlerine, kültürel, sosyal, ekonomik, teknolojik ve politik gelişmelere göre şekillenerek günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde ise ihtiyaç ve dinin gereği olmasının yanı sıra giyim kuşam ve süslenme ekonomik açıdan önemli bir değer hâline gelmiştir. Moda olgusuna bağlı olarak değişen giyim kuşam ve süslenme şekilleri, kültürün yansıtıcısı olmanın dışında ekonomik bir gelişme olarak dünyada yerini almıştır. Giyim kuşam ve süslenme tarzları kişinin bağlı olduğu dinî, kültürel ve sosyal yapıyı yansıtan bir olgu olmasının yanı sıra milletler hakkında da yaşanan coğrafyadan gerçekleşen toplumsal gelişmelere, kabul edilen dinî görüşten toplumun ekonomik durumuna kadar pek çok konuda bilgi vermektedir. Giyim kuşam ve süslenme kültürünün etrafında zamanla hatırı sayılır bir söz varlığı meydana gelmiştir. Bu söz varlığının değerlendirilmesi ile kültürel değişim ve gelişimin izlenmesi de mümkün olacaktır.

Türkçe Sözlük'te **giyim**, "Giyime işi; giyme biçimi; giysi" şeklinde (TS, 2011, s. 949) *giyim kuşam* ise "Üst baş" (TS, 2011, s. 949) olarak açıklanmaktadır. Etimolojik sözlükler incelendiğinde *giyim* sözcüğünün Eski Türkçede **kiyim**, Orta Türkçede ise **kédim** şeklinde geçtiği belirtildikten sonra kökünün **kéd-** şeklinde verildiği görülmektedir (Gülensoy, 2007, s. 372). Sevan Nişanyan (2012, s. 210) ise **géyim** şeklinde verdiği sözcüğün kökü olarak da **giy-** şeklini göstermektedir. **Kuşam** ise *giyim kuşam* ikilemesinde yaşayan arkaik bir unsur olarak Türkiye Türkçesinde varlığını sürdürmektedir. Gülensoy (2007, s. 580), *kuşam* sözcüğünün Orta Türkçe döneminde kullanıldığını **kurşa-** kökünden geldiğini ifade etmiştir. Süslenme sözcüğünün kökü olan **süs** ise *Türkçe Sözlük'te "Süslemeye, süslenmeye yarayan şey, bezek, süs püs; Süsleme veya süslenme işi; Anlamı zenginleştiren edebiyat sanatı; mec. Güzellik veren, güzelleştiren şey"* şeklinde açıklanmaktadır (TS, 2011, s. 2189). Gülensoy (2007, s. 828), *süs* sözcüğünün kökünü ise ***sü-** köküne bağlamakta ve **sü-z'**den geldiğini ileri sürmektedir. Nişanyan (2012, s. 580) ise sözcüğün Türkçe olup olmadığı konusunun şüpheli olduğunu belirtmiş ve hangi sözcükten geldiğinin belli olmadığını ifade etmiştir. A. Mevhibe Coşar (2014, s. 140), *Divânü Lügâti't Türk*'ün *süs* ve *süslenmeye* ilişkin kelimeler itibariyle zengin olduğunu *Dîvân'dan* verdiği *bedizlig ew, bezetgen, bezek, burtalamak, bilezük, kozanmak, esrilemek* gibi sözcüklerle dile getirmiştir.

Giyim sözcüğü yerine *Divânü Lügâti't Türk'te kedgü* geçmekte ve sözcük "*Giyilen şey, elbise*" (Ercilasun vd. 2014, s. 699) anlamlarına gelmektedir. **Kuşam** sözcüğünün kökü **kurşa-** ise "*Kemer bağlamak*"; **kurşag** da "*Kuşak*" anlamında *Dîvân'da* mevcuttur (Ercilasun vd. 2014, s. 749).

1. Orta Asya'dan Osmanlı'ya Giyim Kuşam ve Süslenme Kültürü

Türklerde giyim kuşam kültürünün nasıl bir gelişim gösterdiği, Orta Asya'dan Anadolu'ya nasıl bir seyir izlediği arkeolojik kazılar, Orta Asya'da var olan heykeller, balballar, yine Türklerin yerleşim bölgelerinde yer alan tarihî eserler üzerindeki duvar resimleri, kabartmalar ile edebî eserler ve sözlüklerden takip edilebilmektedir. Bahaeddin Ögel (1978, s. 1, 2), *Türk Kültür Tarihine Giriş* adlı eserinde Türklerin yaşadığı coğrafyanın, hayat şartlarının ve kültürlerinin giyim kuşamlarını etkilediğini ifade etmiştir. Çalıların, taşların ve soğğun içinde yaşayan; sürekli at üzerinde vakit geçiren Türkler, bu şartlara dayanan elbiseler giymek zorundaydılar. Ayrıca, giydikleri elbiseler hayatlarını kolaylaştırmanın yanı sıra sağlıklarını da korumalıydı. Bu nedenle bacaklarını yaralanmalardan koruyacak pantolon ve çizmeler, yiyecek ve silahlarını asacakları kemer, kendilerini soğuk havadan koruyacak palto ve kürklerle rüzgâra karşı kulaklarını ve başlarını koruyacak kulaklıkları ve enselikli şapkalar kullanmışlardır. Türk elbiselerinin esasını yün, deri ve kürk meydana getirmektedir.

Kadın giyim kuşamının ve süslenme alışkanlıklarının nasıl geliştiği incelendiğinde araştırmacıların Göktürkler dönemine ait kadın figürlerinin büyük bir çoğunluğunu Umay'a ait kabul ettikleri görülmektedir. Umay'a ait kaya resimleri ve heykelerde *üç dilimli bir taç, küpeler, işlemeli giysiler* dikkat çekmektedir. Yine bu dönemle ilgili duvar resimleri incelendiğinde üst kıyafet olarak iki tür kaftan olduğu ve kadınların kaftanları erkeklerin tersine sağ taraf üste gelecek şekilde kapadıkları görülmektedir (Ertürk, 2018, s. 16-18).

Uygur giyimi ve saç tasvirleri incelendiğinde kadın ve erkek giyiminin çok farklılık göstermediği, bu dönemde *kaftan ve drapeli elbiseler* giyildiği; saçların topuz yapılarak çeşitli aksesuarlarla süslediği görülmüştür. Ayrıca bu dönemde *sümbül saç* olarak adlandırılan uzun ve gür saçlar da Uygur kadınlarının güzellik sembolüdür (Ertürk, 2018, s. 21, 22).

Ögel (2001, s. 210), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları* adlı eserinde Uygurların *kürk ve süslü şapkalar* giymeyi çok sevdiklerinden ve Uygur ülkesinin *samur derileri, beyaz keçeleri ve çiçekli kumaşları* ile ünlü olduğunu ifade etmiştir. Dönemin giyim kuşamı ile ilgili bilgiler veren Ögel, kadınların da *hotozlu şapkalar* taktıklarını dile getirmiştir.

Selçuklu döneminde kişinin rahat hareket emesini sağlayan giyim kuşam unsurları seçilmiştir. Başa *börk, taç, kavuk, sarık ve yaşmak*; vücudun üst kısmına *kaftan, iç gömleği, elbise, yelek ve hırka*; vücudun alt kısmına ise *pantolon veya şalvar*; ayağa *keçe çorap, çarık, çizme veya ayakkabı* giymişlerdir. Genellikle kadın ve erkek giysileri aynı özelliktedir (Görgünay, 2008, s. 121'den aktaran; Ertürk, 2018, s. 27). Kadınların kullandığı bir baş giyeceği olan *yaşmak*, baştan omuzlara kadar inen bir giysi çeşididir ve sokağa çıkarken kullanılır (Ertürk, 2018, s. 30).

Osmanlı döneminde kadınların giyim kuşamıyla ilgili olarak ise hem saraydaki hem de saray dışındaki kadınların giyim kuşamına dikkat çekmek gerekmektedir. Saraylı kadınların giysileri model açısından halkın giysisinden çok ayrılmasa da kullanılan kumaş açısından farklılık göstermektedir (Ertürk, 2018, s. 85).

Saraylı kadınların giyim kuşam ve süslenmeleriyle alakalı bilgilere yerli ve yabancı yazılı kaynaklar, minyatür ve gravürler ile müzelerde sergilenen giysiler aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Bu kaynaklar incelendiğinde saraylı kadınların mertebelerine göre *taç, tacın altında bulunan ve yerlere kadar uzanan örtüler, uzun entari, gömlek, manto, kürk, işlemeli terlik, kısa ve uzun konçlu çizme, sedef kakmalı nalın* gibi giysiler ile *kemer, serpuş, terbuş ve küpe, kolye, yüzük* gibi süs eşyaları kullandıkları, kıyafetlerinde değerli taşlarla süslemeler yapıldığı ve bunlar arasında uyum aradıkları anlaşılmaktadır (Ertürk, 2018, s. 84-94).¹

Orta Asya'dan Osmanlı'ya kadar giyim kuşam gelenekleri incelendiğinde giyim kuşam unsurlarının değişen çevre şartları başta olmak üzere, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî açılardan değişimler gösterse de belli kalıplar üzerinde geliştiği; kadınlar arasında güzel giyinmenin, süslenmenin hep var olduğu görülmektedir. İnsan hayatında öncelikle doğal bir ihtiyaç olan giyinmenin daha sonraları psikolojik bir ihtiyaç hâline de gelmesi giyim kuşam ve süslenme unsurlarının çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu çeşitlenmeler konunun söz varlığına da yansımış aynı kavram için kullanılan farklı adlandırmalar ya da değişik giyim kuşam ve süslenme unsurları için pek çok sözcük Türkçe içerisinde kendine yer edinmiştir. Bu sözcüklerden bazıları Türkçenin tarihsel sürecinde kullanımdan düşerken bazıları ağızlarda yaşamaya devam etmiştir. Bu kapsamda, çalışmada Doğu

¹ Osmanlı döneminde kadınların saray ve ev dışında nasıl giyiniği, halkın giyim kuşam ve süslenme unsurlarının neler olduğu, kıyafet tarz ve renklerinin Müslüman ve gayrimüslimlere göre nasıl farklılık gösterdiği gibi konularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bk. Ertürk, 2018, 83-107.

Karadeniz bölgesi ağızlarından Trabzon'da kullanılmakta olan kadın giyim kuşamı ve süslenmeleriyle ilgili sözcükler, Türk dilinin bilinen en eski sözlüğü olan *Dîvânü Lügâti't Türk*'teki (DLT) ve *Mukaddimetü'l Edeb'deki* (ME) kadın giyim kuşamı ve süslenmesiyle ilgili sözcüklerle de yer yer karşılaştırılarak bölgede kullanılan konuyla alakalı sözcüklerin Türk dili tarihindeki izleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem

Çalışmada, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nden Trabzon yöresi ağızlarında kullanılan kadın giyim kuşamı ve süslenmesiyle ilgili sözcükler tespit edilmiştir. Bölge ağzıyla ilgili yapılan ağız çalışmaları ile halk bilimi çalışmaları incelenmeye çalışılmış ve böylelikle konuyla ilgili söz varlığı belirlenmiştir. Daha sonra tespit edilen sözcükler, DLT ve ME'deki² sözcüklerle karşılaştırılmıştır. Tespit edilen sözcükler, çalışmanın sonuç kısmından sonra Sözlük başlığı altında verilmiştir. Sözlük hazırlanırken aynı kavram için kullanılan farklı adlandırmalara ve yörenin ağız özelliklerine bağlı olarak gelişen ses değişiklikleri ile ortaya çıkan sözcüklere madde başlarında yer verilmiştir.

Çalışmaya esas olan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (DS), 1932 yılına kadar yazı diline girmemiş Türkçe veya Türkçeleşmiş sözlerin biri 1932-1934 yılları arasında diğeri ise 1952-1959 yılları arasında halk ağzından yapılan derlemelerin birleştirilmeleri sonucu oluşmuş bir eserdir (DS, C. I, 2009, s. V).

Medeniyet tarihinin bir parçası olan kıyafet, sadece elbise olarak algılanmayıp aynı zamanda vücuda yapılan dövme, saç, sakal ve bıyık şekli, kadınların saç biçimleri ve özellikle başa giyilen başlıklar olarak da kabul edilmiş ve bu unsurlar, bir toplumu diğerinden ayıran önemli özellikler olarak görülmüştür (Meriç, 1987, s. 31'den aktaran; Arıç, 2006, s. 142). Bu nedenle çalışmada sadece giyim kuşam unsurları değil giyim kuşamı tamamlayan unsurlara da yer verilmiştir.

3. İnceleme

3.1. Trabzon'da Giyim Kuşam ve Süslenme Kültürü

Bir liman şehri olması ve ticaret yolları üzerinde yer almasıyla tarih boyunca pek çok boy ve millete ev sahipliği yapan Trabzon³, bu boy ve milletlerin kültürlerinden etkilenmiş ve kendi kültür varlığını oluşturmuştur. Pek çok alanda olduğu gibi giyim kuşam ve süslenme konusundan da farklı kavramlara sahip olan yörede bu farklılıklar yörenin söz varlığına da yansımıştır. Trabzon, doğudan gelen malları batıya ulaştıran bir merkez, Ortaçağlarda İran'dan çıkan kervanların son durağı, Kırım'la bağlantılı bir yerleşim yeri olması; kuzeyden ve güneyden gelen yolların burada kesişmesi ve yünlü kumaş, keten, ipekli gibi mamullerin dışarıya buradan satılması (Lowray vd. 2012, s. 299-300) gibi sebeplerle pek çok açıdan zenginleşmiş; bu durum giyim kuşamla ilgili kavramlara da yansımıştır.

Trabzon yöresi giyim kuşamı genel olarak değerlendirildiğinde bu yörede vücudun her bölgesi için çeşit çeşit giyim unsurları olduğu görülür. Bu unsurların sadece giyinme ihtiyacı için değil aynı zamanda giyinen kişinin sağlığını koruma, gün içerisinde giyen kişiye kolaylık sağlama ve giyen kişinin ahlak kurallarına riayet ettiğini gösterme gibi özellikleri vardır. Bu konuyla ilgili olarak Şanlı, Demirci ve Topaloğlu (2007, s. 1156), Trabzon'da beli lastikli basma eteğin rahatlığı açısından tercih edildiğini, eteğin altına şalvarın ise hem ahlak kurallarına uyulduğunu gösterme hem de sağlığı koruma amaçlı giyildiğini belirtmektedirler. Ayrıca, üst giyim unsuru olarak tercih edilen gömlekler ter

² Bu karşılaştırma yapılırken daha önce tarafımızdan hazırlanan "Dîvânü Lügâti't Türk ve Mukaddimetü'l Edeb'deki Giyim Kuşam Sözcükleri" başlıklı bildiriye de faydalanılmıştır: Yılmaz, 2008: 686-695.

³ Trabzon ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Lowry- Emecan, 2012, 41: 296-301.

çektığı için pamuklu kumaştan yapılır, bunun üzerine giyilen yelek ise vücut hatlarını örtmek için kullanılırdı. Bele bağlanan kuşak ve peştamallar hem giyilen kıyafetin temiz hem de belin sağlam kalmasını sağlamaktadır. Etek ve gömlek yerine tercih edilen entari yani elbise ise vücudun tamamını örtüğü için giyen kişiye rahat bir çalışma imkânı sunmaktadır. Yörede kişisel tercihler giyim kuşam unsurlarını belirlemektedir; ancak kişisel tercihin yanı sıra ahlak kuralları, sağlık ve hava şartları gibi etkenler de giyim kuşam tercihleri üzerinde etkilidir.

3.2. Trabzon Yöresinde Kullanılan Giyim Kuşam ve Süslenme Unsurları

Özelde Trabzon genelde Türk giyim kuşam kültürü ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde giyim unsurlarının genelde vücudun tamamı, üst ve alt bölgesi ile baş, bel için kullanımlarına göre tasniflenerek verildiği görülmektedir. DS ve Trabzon yöresi ile ilgili çalışmalardan hareketle tespit edilen giyim kuşam ve süslenme ilgili söz varlığı unsurları da bu geleneğe bağlı olarak şu şekilde tasniflenmiştir:

3.2.1. Vücudun Tamamını Örtten Giyim Kuşam Unsurları

Trabzon yöresi giyim kuşam unsurları içerisinde vücudun tamamını örten kıyafetler; *çarşaf gelinlik, entari, fanusa, gelinlik, içlik, manusa, manto, takım, üç etek, yün abası ve zıbındır*. Bu unsurlar içerisinde yer alan **entari** ve **üç etek**, Osmanlı döneminden itibaren kullanılmaktadır (Koçu, 2015, s. 108, 239). Entari sözcüğü yörede hem ağız özelliklerine göre farklı seslendirilmektedir hem de *entari* yerine yörenin farklı kısımlarında *fistan, fustan, kırmalı fistan* gibi adlandırmalar kullanılmaktadır. Yörede vücudun tamamını örten giyim unsurlarını karşılayan 11 sözcük vardır. Bunların iki tanesi 3 farklı adlandırmayla da yörede kullanılırken beş tanesinin adı da 15 farklı sesletimle kullanılmaktadır. Bunlar da hesaplandığında söz varlığı unsuru olarak 29 sözcükten söz edilebilir.

Yörede hem gömlek hem de içlik için kullanılan **gömlek** sözcüğünün DLT'de **könlek** (Ercilasun vd. 2014, s. 738), ME'de **könlek** (Yüce, 1993, s. 149) olarak "*gömlek*" anlamında mevcut olduğu görülmüştür. Ayrıca DLT'de *könleklen-*, "*Gömlek giymek*" (Ercilasun vd. 2014, s. 738) anlamında "*könlek*" sözcüğünden türetilmiş bir fiil de mevcuttur. Burada üzerinde durulması gereken nokta yörede hem gömlek hem de içlik manasında kullanılan sözcüğün DLT ve ME'de sadece gömlek anlamıyla verilmesidir. Ögel (1978, s. 9), *içlik* için Türklerin eskiden beri kullandıkları bir tabir olduğunu ifade eder. Çalışmaya konu olan eserlerde bu sözcük tarandığında DLT'de "*Eyerin altına konan örtü*" anlamıyla kullanılan bir *içlik* sözcüğüne rastlanılmıştır (Ercilasun vd. 2014, s. 661).

Ayrıca bu giyim unsurlarından **gelinlik** kelimesi ile aynı kökten türeyen **kelin** kelimesi de DLT'de mevcuttur (Ercilasun vd. 2014, s. 702).

3.2.2. Baş için Kullanılan Giyim Kuşam Unsurları

Baş için kullanılan giyim unsurları Türk tarihinin her döneminde yoğun bir şekilde kullanılmış ve çeşitlilik göstermiştir. Ögel (1978, s. 189-192), çalışmasında baş giysilerini süs eşyası olarak değerlendirmiş ve Türk dilinin tarihi dönemlerinde ve Anadolu ağızlarında farklı seslendirmeleri olan *bürüncek / bürüncük, yaşmak, tülbind* ile Eski Türkçe döneminde kullanılan *sorguç* gibi baş giysilerinden bahsetmiştir.

Trabzon yöresi giyim kuşam unsurları başa giyilenler açısından değerlendirildiğinde karşımıza önemli bir yekûn çıkar. Yöre ağzında baş giyim kuşam unsurlarıyla ilgili olarak 31 kavram adı vardır. Bunlar: *aa, Araklı gelin başlığı, aşab, baş bezi, başlık, baş peştamalı, bürümcük, çevre, cik, çalma, çekü, çember, çift çember, cıngıl, değermi, eşarp, fes, gugula, gümüş, iğne oyalı yazma, ip oyalı yazma, kabalak, kara başlık, keşan, kukul, pullu / boncuklu çember, silecek, tabla, tartı, tepelik, üslük ve yaşmaktır*. Bunların iki tanesinde aynı kavram

için yapılan 4 farklı adlandırma bulunmaktadır. Altı tanesi için de 13 farklı seslendiriliş vardır. Bunlar da göz önünde bulundurulduğunda baş için kullanılan giyim kuşam unsurlarıyla ilgili sözcük sayısı 48'e ulaşmaktadır. Yöre ağzında tespit edilen giyim kuşam sözcükleriyle hem Türk kültürünün izleri takip edilebilmektedir hem de yeni giyim unsurlarının varlığı tespit edilebilmektedir.

Yöre ağzında bulunan sözcükler *DLT*'deki kadın ile ilgili giyim kuşam unsurlarıyla karşılaştırıldığında yörede kullanılan **bürümcek**, **bürüncek** sözcüklerinin *DLT*'de **bürünçük** şeklinde "*Burnu ve burundan aşağısını örten yarım peşe, yaşmak*" anlamında mevcut olduğu görülür (Ercilasun vd. 2014, s. 607). Aynı sözcükle ilgili olarak Ögel (1978, s. 190), *bürünmek* kökünden gelen bu sözcüğün anlamının tarih boyunca *başörtüsü* olduğunu ve Anadolu ağzlarında *bürgü*, *bürme*, *bürmek*, *bürüngeç*, *bürünçek*, *bürü*, *bürük*, *bürümbe*, *bürümedi*, *bürüntü* gibi farklı söyleyişlerinin bulunduğunu dile getirmiştir.

Ögel (1978, s. 191-192), **yaşmak** için ise bu sözcüğün eski Anadolu ve Mısır Memluk kaynaklarından itibaren dilimizde var olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Anadolu'da *yaşmak* ve *yamşak* sözlerinin çok yaygın olarak kullanıldığını, bunların yanı sıra *ak yaşmak* adının da bulunduğunu söylemiştir.

3.2.3. Üst Beden için Kullanılan Giyim Kuşam Unsurları

Türklerin giyim kuşam kültürü ve bu kültürü yansıtan söz varlığı unsurları göz önünde bulundurulduğunda bedenün üst kısmından ziyade bütün vücudu örtecek bir üst kıyafeti giydikleri anlaşılmaktadır. Ögel (1978, s. 9), Türk giyim kültürünü irdelediği çalışmasında Türklerin dış don ve içlik adlandırmalarını içe ve dışa giyilen kıyafetleri birbirinden ayırmak için kullandıklarını ifade etmektedir. Üste giyilen kıyafetler tüm vücudu örtecek özelliktedir. Trabzon'da üst bedene giyilen kıyafetler incelendiğinde ise 16 tane bu amaçla kullanılan giyim kuşam unsuru olduğu görülmüştür. Bunlar: *atkı*, *cansıktı*, *cepken*, *cumalık gömleği*, *dolak*, *gömlek*, *hırğa*, *eldiven*, *fermene*, *ketan gömlek*, *ladak*, *merhama*, *öğlük*, *salta*, *yağmurluk* ve yelektir. Bunların dört tanesi ses değişiklikleriyle 5; üç tanesi de farklı adlandırmalarla 6 farklı kavram adı daha ortaya çıkmasını sağlamış ve böylelikle üst bedenle ilgili giyim kuşam unsurları ile ilgili söz varlığı 27 tane olarak tespit edilmiştir.

Bu sözcükler *DLT* ve *ME*'deki giyim kuşam ve süslenme sözcükleriyle karşılaştırıldığında "*Kadınların giydikleri önlük*" (DS, C. III, 2009, s. 2133), "*Göğse takılan giysi*" (Demir, 2006, s. 109) "*Çocukları olan kadınların sütyen yerine kullanmak amacıyla kutnu kumaştan yapılan bir giyim eşyası*" (Cihanoğlu, 2004, s. 95) ve "*Genellikle emzikli kadınlar tarafından kullanılan ve elbiseyi temiz tutmayı ve bebeği emzirmeyi kolaylaştıran, üstten iki iple boyna; alttan iki iple de bele bağlanan giysi*" (Karataş, 2010, s. 133) şeklinde tanımlanan **öğlük** / **göğüscek**, **göğüşçek** / **göğslük**, **göğüslük** sözcüklerinin *ME*'de geçen **köğüzlük** sözcüğünün yansıması olduğu görülür. Ancak sözcük *ME*'de "*Gerdanlık*" (Yüce, 1993, s. 148) manasıyla verilmiştir. Yörede kullanılan sözcükler içerisinde bu anlamı taşıyan sözcük ise **gümüştür**. Gümüş, gelinlerin evlendikleri günün ertesi günü kullandıkları, bir kısmı başa bir kısmı da göğse takılan bir giyim eşyasıdır (Karataş, 2010, s. 76). *DLT*'de geçen ve "*Kadın göğüslüğü*" anlamı verilen **bağırdak** (Ercilasun vd. 2014, s. 569) yörede kullanılan **göğüşcek**, **göğüşçek** / **göğüslük** sözcüklerinin esas olarak kabul edilebilir. *Göğüs* anlamına gelen *bağırdan* türeyen sözcük, mana olarak da yörede kullanılan sözcüklerle aynıdır. Bu konu ile ilgili olarak Ögel (1978, s. 254) de *bağırılık* sözünün karşılığı olan *bağırdak* sözcüğünün Anadolu'daki en iyi karşılığının *göğüslük* olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca "*Gerdanlık ve kolyeler, göğüs ve boyun ile ilgili süs eşyalarıdır.*" şeklinde açıkladığı **göğüslük** kavramına da yer vermiştir (1978, s. 253).

3.2.4. Alt Beden için Kullanılan Giyim Kuşam Unsurları

Alt bedenle alakalı yörede 16 giyim unsuru vardır. Bunlar: *ağaçalık, cumalık etek, Çal eteği, çinti, dizlik, düz etek, etek, iç donu, karavana, kırmalı etek, pantol, şal pontulu, şalvar, tuman, yanar döner etek* ve *zıpkadır*. Bunlardan dört tanesi yörede 5 farklı seslendirişlerle kullanılmakta, bir tanesi de 2 farklı sözcük ile daha karşılanmaktadır. Bu durumda yöre ağzında alt beden ile ilgili 23 sözcük bulunmaktadır.

Bu sözcüklerden **etek** hem *DLT*'de (Ercilasun vd. 2014, s. 648) hem de *ME*'de (Yüce, 1993, s. 121) aynı yazılışta ve aynı anlamda mevcuttur. Ayrıca *DLT*'de *etek* sözcüğünden türeyen *eteklen-, eteklig, eteklik böz* kavramları da bulunmaktadır (Ercilasun vd. 2014, s. 648).

DLT'de **tön, ton** ve *ME*'de **ton** şeklinde geçen ve "*Elbise; giyecek*" (Yüce, 1993, s. 189; Ercilasun vd. 2014, s. 891) anlamına gelen sözcük yörede "*Belde ön ve arka parçayı ayırmak üzere iki yırtmacı vardır. Ön arkaya, arka öne ince bir bağ ile bağlanır. Diz kapağı üstünde lastikle büzülen bu kıyafetin kenarı kırma, fisto ve dantellerle süslüdür.*" şeklinde tanımlanan **iç donu** (Cihanoğlu, 2004, s. 92) kavramı ile "*Sade ve desenli bezlerden uzunca ve geniş olarak dikilen bir giyim eşyasıdır.*" (Trabzon İl Yıllığı, 1967, s. 157) şeklinde tanımlanan **don** sözcüğünde yaşamaktadır. Ancak yörede kullanılan sözcüklerin anlamlarından da anlaşılacağı üzere sözcük, iç donu ifadesinde anlam daralmasına uğramış, genel olarak elbiseyi ifade etmeyip giyim kuşam unsurlarından birini anlatır duruma gelmiştir. *DLT*'de *tön, ton* sözcüklerinden türemiş *tonat-, tonlan-, tönluk* (Ercilasun vd. 2014, s. 891) sözcükleri de bulunmaktadır. Ögel (1978, s. 101), Türklerin savaşçı bir millet oldukları için *pantolon / şalvar* giydiklerinden bahsederken üzerlerine uzun kaftanlar giymeleri nedeniyle bu pantolon / şalvarların altta kaldığını, gözükmediklerini bu nedenle de bir iç don olma özelliği kazandıklarını dile getirir. Ayrıca giyilen kıyafetlerin içe ve dışa giyilmeleri nedeniyle *iç don* ve *dış don* olarak adlandırıldıklarına dikkat çeker. Yörede kullanılan *pantolon, şalvar* ve *dizlik* gibi kıyafetler Türk kültüründe yer alan ve farklı milletleri de etkileyen pantolon kültürünün devamı niteliğindedir. Türklerin at üzerinde ve iş ortamında rahatlık amacıyla kullanılan pantolon, şekil değiştirerek hem modern hayatta hem de kırsal hayatta varlığını sürdürmektedir. Ögel (1978, s. 103), Türklerin kullandıkları pantolonları da kullanım yerleri ve amaçlarına göre *seyahat* ve *savaş pantolonları* ile *günlük pantolonlar* olarak ikiye ayırmıştır.

3.2.5. Bel için Kullanılan Giyim Kuşam Unsurları

Yörede hem beli hem de üst giyilen kıyafeti korumak amacıyla kullanılan bele ait giyim kuşam unsurlarının yanı sıra süs amacıyla bele takılan kuşak ve önlükler de vardır. Bunlar: *Akçaabat kuşağı, Araklı peştamalı, bel bağı, peştamal, direm kuşağı, dokuma peştamal, dolay peştamalı, Düzköy kuşağı, filligoz, foda, gerilik, ipek peştamal, kasık, kaytan, kumaş peştamal, kuşak, lahor, pamuk kuşağı, pamuklu kuşak, şal kuşağı, tütünlük, urum kuşağı* ve *uçkurdur*. Toplamda 23 olan bel giyim kuşam unsurlarının sayısı yedi tanesine verilen 13 farklı isimlendirmeye ve iki unsura verilen adın 3 farklı şekilde seslendirilmesiyle 39'a çıkmaktadır.

Akçaabat kuşağı, ecem kuşağı, Araklı kuşağı, direm kuşağı, lahor kuşak gibi adlandırmalarında kullanılmakla birlikte tek başına da kullanılan **kuşak** sözcüğünün kökü olarak kabul gören "**kur**" sözcüğü "*Kuşak, kemer*" anlamlarıyla, **kurşag** ise "*Kuşak*" anlamıyla *DLT*'de bulunmaktadır (Ercilasun vd. 2014, s. 747, 749). Ayrıca *kurla-, kurşa-, kurşag, kurşat-* da bu sözcükle alakalı olarak *Dîvân*'da yer alan diğer sözcüklerdendir (Ercilasun vd. 2014, s. 748-749).

DLT ve *ME*'de tespit edilemeyen **bel bağı** için Ögel (1978, s. 72), kemerle ilgili en eski ve en açık ifade olduğunu ve Uygur'lardan Anadolu'ya kadar uzanan bir tabir olduğunu dile getirmiştir.

Kadınların iş yaparken giydikleri önlük olarak tanımlanan **tütünlük** ile ilgili olarak *DLT*'de **tütün** ile **tütünsüz** sözcükleri geçmektedir (Ercilasun vd. 2014, s. 913). Ancak sözcükler "*Duman*" ve "*Dumansız*" anlamlarına gelmektedir.

Yörede kullanılan **uçkur** ise *DLT*'de **iç kur** şeklinde ve "*İç kuşak, uçkur*" anlamlarında mevcuttur (Ercilasun vd. 2014, s. 660). *ME*'de ise **içkur** olarak bulunan sözcük, "*Kuşak, kemer, uçkur*" anlamlarındadır (Yüce, 1993, s. 128).

3.2.6. Ayak için Kullanılan Giyim Kuşam Unsurları

Yörede ayak için kullanılan 32 giyim kuşam unsuru vardır. Bunlar: *ala çorap, alaca çorap, ayakkabı, pabuç, başmak, çapula, cizlavet, cistik, çarık, çorap, çizme, çöpür çizme, çülki, dizleme, hedik, ısgarbin, kalçın, kalos, kanevre, kara lastik, kıl çorap, kolçak, lalik, mest, nalim, naylon ayakkabı, patik, potin, pupul, tozluk, yemeni* ve *yün çorap*tır. Bunlardan iki tanesi 4 farklı adlandırma ile daha kullanılmaktadır. Altı tanesi de 12 farklı şekilde seslendirilmektedir. Bu durumda ayak için kullanılan giyim kuşam unsurlarının sayısı 48 olmaktadır.

Yörede *ayakkabı* anlamıyla kullanılan **başmak**, *DLT*'de (Ercilasun vd. 2014, s. 578) mevcuttur. *Dîvân*'da ayrıca "*Oğuz lehçesinde ayakkabı giyinmek*" anlamında **başmaklan-** fiili de bulunmaktadır (Ercilasun vd. 2014, s. 578). *ME*'de de sözcük mevcuttur ve anlamı "*Nalin, sandal*" olarak verilmiştir (Yüce, 1993, s. 99).

Yörede kullanılan **çarık**, *DLT*'de **çaruk** olarak mevcuttur ve *Dîvân*'da sözcükle alakalı olarak *çarukla-*, *çarıkla-*, *çaruklan-*, *çaruklug*, *çarukluk* sözcükleri de bulunmaktadır (Ercilasun vd. 2014, s. 616).

çöpür çizme ifadesinde geçen **çöpür**, yöredeki kullanımına benzer anlamda, "*Keçi kılı*" anlamında *DLT*'de bulunmaktadır (Ercilasun vd. 2014: 629).

"*Kara batmamak için ayağa giyilen, altı şerit şeklinde kesilmiş gönlerle kaplı, yuvarlak bir çeşit kar ayakkabısı*" (DS, C. III, 2009, s. 2327) anlamıyla yörede kullanılan **hedik** sözcüğü *DLT* ve *ME*'de bulunmasa da *DLT*'de "*Ayakkabı, edik, çizme*" anlamlara gelen **etik**, **etük** (Ercilasun vd. 2014, s. 648-649) sözcükleri ile *ME*'de "*Edik, ayakkabı*" anlamına gelen **edük** (Yüce, 1993, s. 118) sözcüğü bulunmaktadır. Gülensoy, *hedik* sözcüğünün başındaki /h/ sesinin "*Yerel ağızlarda türemiş ikincil ses*" olduğunu ifade etmektedir (Gülensoy, 2007, s. 407). "*Koyunun kılından yapılan ve genellikle koyun çobanları tarafından giyilen kıl çorap*" (Keleş, 2018, s. 269) ifadesinde geçen **kıl** sözcüğü de "*İnsan vb. şeylerin kılı*" anlamıyla *DLT*'de geçmektedir (Ercilasun vd. 2014, s. 711).

3.2.7. Süslenme için Kullanılan Unsurlar

Yörede süs eşyası olarak kullanılan giyim kuşam unsuru ile ilgili 23 sözcük tespit edilmiştir. Bunlar: *armudiye, bedal, boncuk, cingil, çanta, dizi, fındık altın, fişek, gümüş kemer, hasır, kasıtarı, kavlık, kazaziye, kolbağı, muska, sarma, sırt çantası, tabla, takı, takım, toka, üzük* ve *zavadır*. Bunların üç tanesi 5 farklı seslendirişle kullanılmaktadır. Üç tanesi ise 3 farklı sözcük ile karşılanmaktadır. Bu durumda süslenme ile ilgili söz varlığı unsurlarının sayısı 31'e çıkmaktadır.

Gerdana takılmak için liralarla birlikte at boncuğundan küçük, çeşitli göz alıcı rengârenk boncukların renkli bir bezden yapılmış bir bağ ya da renkli bir kurdeleye dizilmesiyle hazırlanan süs eşyası olarak tanımlanan **boncuk** (Cihanoğlu, 2004, s. 95), **monçuk** olarak *DLT*'de "*Atın boynuna takılan inci boncuk, aslan tırnağı ve muskalar; süs*

eşyasındaki boncuk” (Ercilasun vd. 2014, s. 765) anlamlarıyla mevcuttur. Ögel (1978, s. 255), bu konuda *monçuk*, *munçuk* sözcüklerinin Eski Türklerde gerdanlık için kullanılan değerli deyişler olduğunu ifade etmiştir.

Dizi, “*Kadınların koyunlarına taktıkları altın kordon*” (DS, C. II, 2009, s. 1531) anlamıyla yörede kullanılmaktadır. *DLT* incelendiğinde **tizim** sözcüğü ile karşılaşılır. Sözcük “*Dizi, bir dizilik*” şeklinde açıklanmaktadır; ancak *Dîvân*’da geçtiği cümle “*Bir tizim yinçü*” (Ercilasun vd. 2014, s. 171) incelendiğinde yörede kullanılan anlamına benzer bir anlam taşıdığı, sözcüğün Eski Türkçe döneminde dizilen şeyleri nitelemek için kullanılırken zaman içerisinde dizilen şeylerin adı hâline geldiği anlaşılmaktadır.

Yörede kullanılan **gümüş kemer** (Karataş, 2010, s. 233) ifadesinde geçen **gümüş** sözcüğü de **kümüş** şeklinde hem “*Gümüş*” hem de “*Para*” anlamında *DLT*’de mevcuttur (Ercilasun vd. 2014, s. 756). **Kümüş**, **kümüş** şekillerinde de *ME*’de geçmektedir (Yüce, 1993, s. 154).

İçine çakmak, para, vb. şeyler konulan torba, kese olarak tanımlanan **kavlık** (DS, C. IV, 2009, s. 2691) sözcüğü yapısal açıdan incelendiğinde türemiş bir sözcük olduğu görülmektedir. +İlk isimden isim yapan ek ile türeyen bu sözcüğün kökü “*kav*”dır. *Türkçe Sözlük*’te “*Ağaçların gövdesinde veya dallarında yetişen bir tür mantardan elde edilen ve çabuk tutuşan, süngerimsi madde*” (TS, 2011, s. 1355) olarak tanımlanan sözcük, *DLT*’de **kaw** şeklinde geçmektedir ve “*Çakmağı ateşleyen kav*” (Ercilasun vd. 2014, s. 694) olarak anlamlandırılmaktadır. Sözcüğün yörede taşıdığı anlam ile kök olarak düşünülen sözcüğün anlamları karşılaştırıldığında yörede kullanılan *kavlık* sözcüğünün *DLT*’de kullanılan *kaw* sözcüğüyle ilişkisi açık bir şekilde görülmektedir.

Yörede **üzük** olarak kullanılan sözcük ise *DLT* ve *ME*’de **yüzük** olarak mevcuttur (Yüce, 1993, s. 214; Ercilasun vd. 2014, s. 995). Burada araştırmacılar tarafından yarı ünlü olarak kabul gören /y/ sesinin kelime başında düşme eğilimi gösterdiği görülmektedir.

3.2.8. Giyim Kuşam Unsurlarıyla ilgili Genel Sözcükler

Bu başlık altında yörede giyime verilen isimden giyim kuşam unsurlarındaki kumaş, model ve bölümlere kadar pek çok farklı konu ile ilgili sözcüklere yer verilmiştir. Kıyafetlerle ilgili 33 farklı kavram adı bulunmuştur. Bunlar: *ağarlık*, *alabaş*, *asma*, *aşlama*, *bürünmek*, *çatgı*, *çetan*, *çul*, *dastar*, *devirme yaka*, *en*, *eski*, *etek payı*, *forbela*, *ilik*, *isparel*, *kelik*, *keltek*, *kazaz*, *Kıbrıs boyası*, *kolçak*, *kopça*, *onduruk*, *örme*, *palan*, *basma*, *peş*, *pırtı*, *purput*, *tahta*, *tane çantası*, *tasma* ve *urbadır*. Bunların üç tanesi 3 farklı adlandırma ile de kullanılmaktadır. Ayrıca bu sözcüklerden yedi tanesi de ses değişiklikleriyle 11 farklı şekilde kullanılmaktadır. Bu farklılıklar da göz önünde tutulduğunda yörede giyim kuşam unsurlarıyla alakalı genel başlığı altında ele alınabilecek 47 sözcüğün varlığından bahsedilebilir.

Yörede kullanılan sözcükler *DLT* ve *ME* ile karşılaştırıldığında şöyle bir durum ile karşılaşılır:

“*Gelin eşyası, gelin için yapılan eşya, gelinin ihtiyacı olan eşya*” anlamlarında kullanılan **ağarlık**, **ağarluk**, **ağırlık**, **arılık** (Demir, 2006, s. 6-7, 9) sözcükleri *DLT*’de **agırlık** olarak geçmekte ve “*İkram, ihsan*” (Ercilasun vd. 2014, s. 543) anlamına gelmektedir. Sözcüğün eskiden tüm hediyeleri, ikramları kapsayıcı şekilde kullanılırken yöre ağzında sadece geline verilen hediyeleri ifade etmek için anlam daralmasına uğrayarak kullanımda olduğu görülmektedir.

“*Eski elbiselere yama yapma; delinen çorapları onarma*” gibi anlamlarla kullanılan **aşlama** (Demir, 2006, s. 19) sözcüğü ise *DLT*’de “*Yemek kabı vb. şeyleri tamir etmek, çöken yerlerini düzeltmek*” (Ercilasun vd. 2014, s. 560) anlamıyla mevcuttur. Sözcüğün anlamı

temelde eskiyen bir şeyin onarılması şeklindedir. Bu anlamda düşünüldüğünde sözcük yörede anlam genişlemesine uğrayarak varlığını sürdürmektedir.

“Kadının yazma ile yüzünü kapaması” anlamıyla yörede kullanılan **bürünmek**, **pürünmek** (Demir, 2006, s. 44) sözcüğü *DLT*’de **bürünmek** olarak “*Bürünüp yüzünü kapamak*” (Ercilasun vd. 2014, s. 607) anlamıyla mevcuttur.

Devirme yaka ifadesinde geçen **yaka** sözcüğü hem *DLT* hem de *ME*’de aynı şekilde ve anlamda mevcuttur (Yüce, 1993, s. 200; Ercilasun vd. 2014, s. 943). Ögel’in (1978, s. 51) ifadesiyle *yaka* sözcüğü Türkçenin en eski sözcüklerindedir ve “*Elbise yakası*” manasının yanı sıra “*Kıyı, kenar*” anlamlarına gelmektedir. Türkçenin her döneminde yaygın bir şekilde kullanılan bu sözcük ölçünlü Türkçede de kullanılmaktadır.

Yörede “*Dokuma peştamalı siyah renge çevirmek için kullanılan boya*” (Karataş, 2010, s. 191) anlamıyla kullanılan **Kıbrıs boyası** ifadesinde geçen **boya** sözcüğü *DLT*’de **boğuş** (Ercilasun vd. 2014, s. 591) olarak mevcuttur.

“Elde örülen kazak, çorap vb. giyim eşyaları” (Demir, 2006, s. 188) olarak tanımlanan **örme**, **örme** (Ercilasun vd. 2014, s. 790) sözcüğü, “*Örme, örgü*” anlamlarında *DLT*’de mevcuttur. Sözcük yörede anlam genişlemesine uğrayarak örülerek hazırlanan tüm giyim kuşam unsurlarının adı hâline gelmiştir.

Sonuç

Trabzon’da kullanılan kadın giyim kuşamı ve süslenmesi ile ilgili sözcükler tarandığında karşımıza önemli bir yekûn çıkar. Yörede kullanılan giyim kuşam ve süslenme ile ilgili söz varlığına geçen 186 sözcük vardır. Bu unsurlara farklı adların da verilmesiyle ve mevcut sözcüklerin farklı sesletimleriyle bu sayı 283’e çıkar. Kaynak taraması üzerinden yapılan bu derleme ile tespit edilen söz varlığının yörede yapılacak derleme faaliyetleriyle daha da artırılabilceği düşünülmektedir.

Trabzon ve yöresinde kadınlar tarafından kullanılan giyim kuşam ve süslenme ile ilgili sözcükler, *DLT* ve *ME*’de bulunan kadın giyim kuşamı ve süslenmesiyle alakalı sözcüklerle karşılaştırıldığında, *DLT*’de daha fazla olmakla birlikte, bu iki eserde yörede bulunan sözcüklerden 23 tanesinin aynı, yakın ya da farklı anlamlarla mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. *DLT*’deki fazlalık, *Dîvân*’ın yazılış amacı ve kapsamıyla ilgili olabilir.

Yörede vücudun tamamı için kullanılan giyim kuşam ile ilgili 10 sözcükten hiçbirinin *DLT*’de bulunmadığı tespit edilmiştir. Bunda yörede kullanılan giyim kuşam unsurlarının Osmanlı Dönemi’nde ve daha sonrasında kültüre giren unsurlar olması etkilidir.

Başa giyilen unsurları karşılayan 32 sözcükten **bürümcek**, **bürüncük** sözcükleri; vücudun üst bölümü için kullanılan giyim kuşam unsurlarını karşılayan 16 sözcükten yörede **cömlek**, **gömlek**, **gönlek** ve **göynek** gibi farklı sesletimlerle kullanılan **gömlek** sözcüğü; alt bedenle ilgili olan 16 sözcükten **etek** sözcüğü; bel için kullanılan giyim kuşam unsurlarını karşılayan 23 sözcükten **Akçaabat kuşağı**, **ecem kuşağı**, **Araklı kuşağı**, **direm kuşağı**, **lahor kuşak** gibi adlandırmalar ile karşımıza çıkan **kuşak** sözcüğü yanı sıra **uçkur** sözcüğü; ayak için kullanılan 32 giyim kuşam unsurundan **başmak**, **çarık**, **çöpür çizme** ifadesindeki **çöpür** ve **kıl çorap** ifadesindeki **kıl** sözcükleri ile **hedik** sözcükleri; süs için kullanılan 23 unsurdan **boncuk**, **üzük** ve **gümüş kemer** ifadesindeki **gümüş** sözcükleri; giyim kuşamla ilgili olarak genel başlığı altında ele alınan 33 sözcükten **bürünmek**, **pürünmek** ile **devirme yaka** ifadesinde geçen **yaka** ile **Kıbrıs boyası** ifadesindeki **boya** sözcüğü birtakım seslik değişmelere uğrayarak günümüze ulaşan ve *DLT* ve *ME*’deki anlamlarıyla aynı ya da bu anlamlara yakın anlamlarla kullanılan sözcüklerdir.

Yörede vücudun tamamı için kullanılan giyim kuşam unsurlarından **işlik, işluk** gibi farklı sesletimlerle de anılan **içlik**; üst beden için kullanılan **öğlük / göğüscek, göğüsçek / göğslük, göğüslük** olarak farklı sesletimlerle ve farklı sözcüklerle de karşılanan **göğüslük** ile bel için kullanılan giyim kuşam unsurlarından birini karşılayan **tütünlük** birtakım seslik değişimlerle ve farklı anlamlarla yörede kullanılmaktadır.

Ayrıca yörede kullanılan **iç donu** ifadesinde geçen **don** ile farklı sesletimlerle **ağarlık, ağarluk, ağırılık, arılık** şeklinde kullanılan **ağırılık** anlam daralmasına uğrayarak **aşlama** ve **örme** de anlam genişlemesine uğrayarak günümüze ulaşan sözcüklerdir.

Yörede "Altın kordon" anlamıyla kullanılan **dizi** sözcüğüne benzer bir sözcük **tizim DLT**'de mevcuttur. Anlam açısından yakınlık gösteren bu sözcüklerden **tizim** sıfat olarak kullanılmakla birlikte yörede dizilmiş şeylerin adı şeklinde **dizi** kullanılmaktadır. Torba, kese anlamında kullanılan **kavlık** sözcüğünün kökü olarak kabul edebileceğimiz **kav** da **DLT**'de **kaw** şeklinde bulunmaktadır.

Türklerin kullandıkları alfabelerin tarihi süreçte değişmesi, farklı kültürlerle olan etkileşimler giyim kuşam ve süslenme ile ilgili kullanılan sözcüklerin değişmesine ve çeşitlenmesine neden olsa da tespit edilen söz varlığı unsurları, **DLT** ve **ME**'de mevcut olan sözcüklerin yöre ağzında aynı ya da farklı anlam ve şekilde kullanılıyor olması bu konudaki kültürel sürekliliğin devam ettiğini göstermektedir.

EK 1: Sözlük

aa: Baş örtüsü, yazma (Demir, 2006, s. 3).

ağaçalık: Köy kadınlarının iş yaparken giydikleri, uçkurlu, geniş ağı ve uzun paçalı don, şalvar (DS, C. I, 2009, s. 80).

ağarlık, ağarluk, ağırılık, arılık: Gelin eşyası, gelin için yapılan eşya, gelinin ihtiyacı olan eşya (Demir, 2006, s. 6-7, 9).

Akçaabat kuşağı / ecem kuşağı: Araklı kuşağı da denilen, özellikle bahçe işlerinde etek ya da fistanın üzerine bağlanarak kullanılan bir kuşak türü (Karataş, 2010, s. 184, 188).

ala çorap / nakışlı çorap: Yöreye mahsus motifleri bulunan ve renkli yün iplerle örülen çorap (Demir, 2006, s. 11, 178).

alabaş: Çantalara süs için yapılan püskül başlarına iğne tersiyle yapılan bir dokuma (Karataş, 2010, s. 238).

alaca çorap / andasa çorabı / fildegoz çorap / dizleme: Değişik renk ve desenlerde bolca süslü, özel günlerde giyilen çoraplardır. Ayak bileğinin biraz üstüne kadar örülen bu çoraplar, yöredeki diğer çoraplara göre daha kısadır (Karataş, 2010, s. 219).

Araklı gelin başlığı: Gelin kıyafetinin bir parçası olan bu başlığı hazırlamak için öncelikle erkek kasketinin etrafına çullar sarılarak baş kısmında kavisli bir bölüm meydana getirilir. Ardından bu bölümün etrafına Giresun ve Gümüşhane'den temin edilen uzun yazma geçirilir ve çeşitli ebatlarda düğmeler dikilir (Karataş, 2010, s. 80).

Araklı peştemalı: Araklı'nın sahil kesimlerinde kahverengi, siyah-yeşil renkleri kullanılırken sahilden yukarılara çıkıldıkça kırmızı-sarı renkleri kullanılan ve bele sarması kolay olsun diye bir lastiğin üzerine dikilerek sabitlenen peştemal türü (Karataş, 2010, s. 206).

armudiye: Kadınların taktıkları, altından yapılan armut şeklinde bir süs eşyası (Demir, 2006, s. 17).

asma: 10 arşınlık keten parçası (DS, C. I, 2009, s. 346).

aşab: İpekli başörtüsü, eşarp (DS, C. I, 2009, s. 349).

aşlama: 1. Eski elbiselere yama yapma; 2. Delinen çorapları onarma (Demir, 2006, s. 19).

atki: Soğuğa karşı omuzlara, sırta veya boyna alınan örtü (Demir, 2006, s. 19; Keleş, 2018, s. 270).

ayakkabı, ayakkap, ayaggabı: Ayakkabı (Çolakoğlu, 2003, s. 247).

babuç, babuş, pabıç, pabuç: 1. Ayakkabı, pabuç, terlik (Öründü, 2001, s. 232; Demir, 2006, s. 24, 190); 2. Genç kız ve gelinlerin giymiş olduğu entari ve gelinliğin kumaşından yapılan, sırma ile işli ayakkabı (Cihanoğlu, 2004, s. 94).

baş bezi: Kadınların başlarına örttükleri, genellikle beyaz olan yazma (DS, C. I, 2009, s. 555).

baş peştamalı: Kadınların baş örtüsü olarak kullandıkları dokuma, peştamal (Demir, 2006, s. 30).

başlık, başluk: Başa giyilen nesne (Demir, 2006, s. 30).

başmak: Ayakkabı (DS, C. I, 2009, s. 564).

bedal: Kadınların yüzlerine sürdükleri boya (DS, C. II, 2009, s. 594).

bel bağı / bel kınığı / kılık bağı / bel kaytanı / yörek bağı / kırmızı bağı: Beli sıkı tutmak amacıyla el tezgahında dokunarak elde edilen, yaklaşık 2 metre uzunluğunda renkli -genellikle kırmızı- kuşak, kemer, uçkur (Cihanoğlu, 2004, s. 94; DS, C. II, 2009, s. 606; Karataş, 2010, s. 227; Keleş, 2018, s. 271).

beştamal, peştamal, peştembal / ağluk / oğluk / dolaylık: Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinde kadınların baş örtüsü ve iş önlüğü olarak kullandıkları genellikle beyaz, kırmızı, enlice çizgi veya kareli dokuma kumaşlardır. Horon oyunlarında kullanılan kadın giysilerindedir. Trabzon yöresinde daha çok Beşikdüzü, Çarşıbaşı ve Vakfikebir'de dolay peştamalı (oğnuk) ve baş peştamalı olmak üzere iki çeşidi dokunmaktadır. İpekli olanlarına ise "futa" denilmektedir (Sümerkan, 1998, s. 99; Cihanoğlu, 2004, s. 93; Demir, 2006, s. 34, 195; DS, C. I, 2009, s. 102).

boncuk / lira: Gerdana takılmak için liralarla birlikte at boncuğundan küçük, çeşitli göz alıcı rengarenk boncukların renkli bir bezden yapılmış bir bağ ya da renkli bir kurdeleye dizilmesiyle hazırlanan süs eşyası (Cihanoğlu, 2004, s. 95).

bürümcük, bürüncek, bürük: Yazma, beş ve yüz örtüsü (Caferoğlu, 1946, s. 310; Demir, 2006, s. 44).

bürünmek, pürünmek: Kadının yazma ile yüzünü kapaması (Demir, 2006, s. 44).

cabula, cobula, çabula, çapıla, çapula: Kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık köylü ayakkabısı, yemeni (Caferoğlu, 1946, s. 312; DS, C. II, 2009, s. 993, 1078-1079).

cansıktı: Kadınların içlerine giydikleri dar yelek (DS, C. II, 2009, s. 857).

cepken / aba / libadi, libade / kolçaklı işlik: Gömleğin ya da fistanın üstüne giyilen bir çeşit ceket. Çeşitli göz alıcı renklere sahip olan cepken uzun kollu, ön cephesi, omuzları, bilekleri, genellikle siyah manşetlidir. Manşetlerin üzeri çeşitli motiflerle süslüdür. Basma, pazen, dokuma keten ve kalın pamukludan yapılır. Kuşak ve peştamalin üzerine serbestçe bırakılarak kullanılır (Cihanoğlu, 2004, s. 93; DS, C. IV, 2009, s. 3079).

cevre: Yazma, baş örtüsü (DS, C. II, 2009, s. 887).

cıngıl: İnci, boncuk, gümüş ve altından yapılmış süs eşyası (DS, C. II, 2009, s. 921).

cık: Bir çeşit başörtüsü (DS, C. II, 2009, s. 964).

cistik: Ayakkabı, yemeni (DS, C. II, 2009, s. 986).

cizlavet, cizlavit: İçi genellikle keçeli olan kışlık ayakkabı (Karataş, 2010, s. 224).

cumalık etek: Beyaz patiskadan etek formunda dikilen ve etek uçlarına kanaviçe motifler işlenen etek. Cumalık gömlekle takım hâlinde giyilebileceği gibi ayrı olarak da giyilebilir (Karataş, 2010, s. 168).

cumalık gömleği: Beyaz patiska kumaştan dikilen; gezmeden gezmeye, çarşıdan çarşıya, düğünden düğüne giyilen bir gömlek türü (Karataş, 2010, s. 110).

Çal eteği: Şekil itibarıyla kırmalı eteğe benzemektedir. Pileleri kırmalı eteğe nazaran daha yukarıdan, belin hemen altından başlar. Trabzon'da sadece Düzköy'e bağlı Çal'da giyilen bu etek ismini de buradan alır. Ev gezmelerinde, çarşı alışverişinde ve törenlerde giyilen bir giysidir (Karataş, 2010, s. 167).

çalma: Baş örtüsü (Demir, 2006, s. 52).

çanta, çenti, çentey: Çoğunlukla kadınlar tarafından kullanılan bu aksesuar, süs eşyası olmasının yanı sıra lazım olabilecek alet, yiyecek, içecek vb. birçok şeyi taşımaya yarayan bir eşyadır (Sümerkan, 1998, s. 113; Karataş, 2010, s. 234).

çarık: Hayvan dersinden uçları sivri, boğazları açık olarak yapılan ayakkabı (Cihanoğlu, 1994, s. 94; Demir, 2006, s. 54).

çarşaf gelinlik: Siyah çarşaf ve peçeden oluşan bu giysi, gelinlik olarak da kullanılmıştır (Karataş, 2010, s. 284).

çatgı, çatgi: Kadınların başörtüsünü bağlama biçimi (Demir, 2006, s. 55).

çekü: Kadınların başlarına bağladıkları örtü (Demir, 2006, s. 56).

çember, çomber, çömer, çanber, çenber, çömer, çamber, cember / başörtü / tülbent / yemeni / yazma: İnce ve seyrek dokunmuş, üzerine kalıpla basılmış, elle boyanmış yaprak ve çiçek motifleri bulunan, etrafı çeşitli renklerde ince boncuk, metalik beyaz pul ve iğne oyalarıyla süslü, başta siyah olmak üzere değişik renklerde başörtü, yemeni, yazma (Caferoğlu, 1946, s. 314; Öründü, 2001, s. 234; Cihanoğlu, 2004, s. 92; DS, C. II, 2009, s. 1127; DS, C. VI, 2009, s. 879, 1128, 4479, 4482; Öncü, 2011, s. 231).

çetan: Keten (Demir, 2006, s. 58).

çingil: Gelinlerin evlendikleri günün ertesi günü kullandıkları bir giyim eşyası. Bir kısmı başa takılırken bir kısmı da göğse takılmaktadır (Karataş, 2010, s. 76).

çift çember: Araklı gelinliğinin bir parçasıdır. İki çember büyüklüğünde olduğu için bu isimle anılmaktadır (Karataş, 2010, s. 81).

çinti: İçi astarlı kadın donu (DS, C. II, 2009, s. 1230).

çizme: Ayağı saran uzunluğu dize kadar ya da diz altına kadar olan genelde deriden yapılmış bir ayak giysisi. Lastik ve deriden yapılmış çeşitleri vardır (Karataş, 2010, s. 254-255).

çorap Koyun yünü, keçi kılı ya da pamuklu iplerden el maharetiyle örülerek elde edilen ayağı koruyan ve sıcak tutan bir ayak giysisi (Karataş, 2010, s. 217).

çöpür çizme: Keçi kılından örülerek normal yün çorap üzerine giyilen ve kısa tozluk biçiminde bir tür kalın çorap. Kar tutmadığı için kışın giyilir (Sümerkan, 1998, s. 118).

çul: Eskiye giyim eşyası (Demir, 2006, s. 63).

çülki: Pamuk çorap (DS, C. II, 2009, s. 1307).

dastar: Üç parça hâlinde dokunan, dokuma peştamalin parçalarını bir araya getirmeye yarayan dikiş türü (Karataş, 2010, s. 192).

değermi: Yemeni, yazma, başörtüsü, tülbent (DS, C. II, 2009, s. 1400).

devirme yaka, devürme: 1. Entarinin kol manşetleri ile aynı renk olan yakası (Karataş, 2010, s. 266); **2.** Gömlek yakası (Demir, 2006, s. 74).

direm kuşağı: Pırıl pırıl püsküllü, kırmızılı siyahlı bir kuşaktır. Şalpazarı gelin kıyafetinin de bir parçasıdır. Genç kızlar özel zamanlarda, düğünlerde bu kuşağı bağlarlar. Gündelik olarak kullanılmaz (Karataş, 2010, s. 181).

dizi: Kadınların koyunlarına taktıkları altın kordon (DS, C. II, 2009, s. 1531).

dizleme: Diz altı çorap (Demir, 2006, s. 78).

dizlik, dizlük: Pantolon, şalvar, iç donu (DS, C. II, 2009, s. 1532).

dokuma peştamal / kırmızı destarlı peştamal: Beyaz renkli, üç parça hâlinde dokunan ve bir süre kullanıldıktan sonra siyaha boyanan ve yaygın olarak kullanılan peştamal (Karataş, 2010, s. 191).

dolak, tolak: Soğuğa karşı omuzlara, sırta veya boyna alınan örtü, atkı (Demir, 2006, s. 76).

dolay peştemalı / oğnuk: Kadınların iş yaparken bellerine bağladıkları dokuma, peştamal (Demir, 2006, s. 79, 181).

düz etek: Pazen, basma ya da pamuklu kumaşlardan dikilmiş düz eteklerdir. Her yerde giyilebilirler. Özellikle ev içinde ve bağ bahçe işlerinde çok giyilen bir etek (Karataş, 2010, s. 170).

Düzköy kuşağı: Kenarları oldukça süslü olan bu kuşağın tam arkasına yani dışarıdan bakıldığında görülen kısımlarına uzun püsküller ve ponponlar konulur (Karataş, 2010, s. 183).

eldiven: Yörede şiş ile örülür. Çok renkli olanlara “alaca elduven” denir (Sümerkan, 1998, s. 118).

en: Üst baş, elbise (DS, C. III, 2009, s. 1743).

entari, endare, entere, enteri / fistan, fustan / kırmalı fistan: Sahil köylerinde dar, kısa ve günün şehir modasına uygun; yukarı kesimlere çıktıkça daha uzun ve bol hazırlanan, diz kapağı altına kadar inen ve dizlerden firfırlı bordo, yeşil, mavi, pembe ve kırmızı renklerden oluşan pazen, basma ve ipekli kumaşlardan dikilen elbisedir. Öne peştamal bağlandığından öndeki pileler arkadakilerden oldukça azdır. Sade, işlemesiz olduğu gibi işlemeli olanı da vardır. Bu giysinin üzerine yelek, kolçaklı işlik ve libadi denilen bir çeşit cepken giyilebilir. Horon elbisesi olarak da kullanılmaktadır (Caferoğlu, 1946, s. 320; Trabzon İl Yıllığı, 1967, s. 157; Çolakoğlu, 2003, s. 253; Cihanoğlu, 2004, s. 93; Demir, 2006, s. 94; Karataş, 2010, s. 266).

eski: Çamaşır (DS, C. III, 2009, s. 1784).

eşarp: Kalın dokumadan yapılan kışlık bir baş örtüsüdür (Karataş, 2010, s. 65).

etek payı: Peştamalların her iki ucunda bulunan 10 santimetre enindeki düz dokunmuş kısım (Karataş, 2010, s. 190).

etek: Çiçekli bez ya da pamuklu kumaşlardan ve çeşitli renklerde, diz altına kadar, uçları fırfırlı veya düz bir şekilde hazırlanan giyim eşyası. Şalvarın üzerine giyilir (Cihanoğlu, 2004, s. 93).

fanusa: Yünlü ve ipek kadife entari (Cihanoğlu, 2004, s. 91).

fermene: Koyu kırmızı bezden kısa ceket (Yağan, 1978, s. 69-70'den aktaran; Sümerkan, 1998, s. 138).

fes: Köy ve şehirlerde giyilen keçeden dokunan ve üzeri bürümcük denilen bir örgü tekniğiyle örüldükten sonra başa takılan bir kadın başlığı (Karataş, 2010, s. 50; Cihanoğlu, 2014, s. 579'dan aktaran; Keleş, 2018, s. 272).

fındık altın: Tepeliğin kenarındaki deliklerden sarkan zincirlerin üzerine takılı altınlar (Yağan, 1978, s. 69-70'den aktaran; Sümerkan, 1998, s. 64).

filligoz / kırkkalem peştamal: Kırkkalem adı peştamalin üzerindeki çizgilerden kaynaklanmaktadır. Önceleri gelin peştamalı olarak bilinen bu peştamal artık yaygın olarak kullanılmaktadır ve bordo-beyaz, kahverengi-siyah, eflatun-siyah, yeşil-siyah, sarı-siyah gibi renkleri vardır (Karataş, 2010, s. 197).

fişek: Gömlek, elbise gibi giyim eşyalarındaki süslemelere verilen isim (Karataş, 2010, s. 108, 267, 275).

foda: Kadınların köylerde kuşandıkları peştamal (DS, C. III, 2009, s. 1875).

forbela: Pile (Karataş, 2010, s. 161).

gelinnik, gelinlik, kelinlik: Yörede, Şalpazarı ve Araklı ilçelerinde, başlık, fes, çingil, silecek, gölek, şalvar, naylon ayakkabı gibi giyeceklerin bir uyum içerisinde giyilmesiyle oluşan gelin giysisi (Demir, 2006, s. 101, 148; Karataş, 2010, s. 281-284).

gerilik: Vücudun arka tarafına bağlanan ve kutnu kumaştan dikilen peştamal (Karataş, 2010, s. 207).

gömlek, cömleg / ceket: Beyaz ve krem rengi olabilen, dokuma keten ve bürümcükten yapılan, içlik üzerine giyilen bir giyim eşyası (Caferoğlu, 1946, s. 311; Cihanoğlu, 2004, s. 92; Karataş, 2010, s. 104).

gugula: Kadınların başörtüsü (Caferoğlu, 1946, s. 324).

gümüş kemer: Kızların özel günlerde kullandıkları gümüş bir kemer (Karataş, 2010, s. 233).

gümüş: Gelinlerin evlendikleri günün ertesi günü kullandıkları bir giyim eşyasıdır. Bir kısmı başa takılırken bir kısmı da göğse takılmaktadır (Karataş, 2010, s. 76).

hasır: Trabzon'a Kafkaslardan geldiği düşünülen bir örme tekniği ile altın ya da gümüş tellerle hazırlanan küpe, bilezik, kemer gibi süs eşyaları (Sümerkan, 1998, s. 38-41).

hedik: Kara batmamak için ayağa giyilen, altı şerit şeklinde kesilmiş gönlerle kaplı, yuvarlak bir çeşit kar ayakkabısı (DS, C. III, 2009, s. 2327).

hırğa: Hırka (Demir, 2006, s. 120).

ısgarbin: İskarbin (Caferoğlu, 1946, s. 329).

iç donu: Belde ön ve arka parçayı ayırmak üzere iki yırtmacı vardır. Ön arkaya, arka öne ince bir bağ ile bağlanır. Diz kapağı üstünde lastikle büzülen bu kıyafetin kenarı kırma, fisto ve dantellerle süslüdür (Cihanoğlu, 2004, s. 92).

içlik, işlik, işluk / göynek, gönlek, gömlek / iç gömlek / foredigo: Eskiden ketenden hazırlanan -günümüzde ise kenevirde de yapılabilmektedir- el tezgahlarında örülen, el dikişi ile yanlara parça ve kol altına ek parça (kuş) koyulan, ön kısmı robalı, işli oyali siyah düğmeli, hakim yakalı, uzun kollu veya kısa kollu olarak hazırlanan bir iç giyim eşyası. Patiska, ipekli ya da pamuklu kumaşlardan da yapılabilmektedir. Siyah ipekli kumaştan, önü ve omuzları robalı olan, robaları mavi ve kırmızı işli, önü çiçek desenleriyle süslü ve diğer kenarları motiflerle işli olarak hazırlanır. Horon giysisi olarak da kullanılır (Caferoğlu, 1946, s. 330; Demir, 2006, s. 109, 128; Cihanoğlu, 2004, s. 92; DS, C. IV, 2009, s. 2566; Karataş, 2010, s. 102).

iğne oyali yazma: Yazmanın kenarları iğne ucu ile kırıldıktan (zurafa) sonra yazmaya tatbik edilen ve iğneyle yapılan oyalarda olduğu baş örtüsü (Karataş, 2010, s. 64).

ilik: Düğme (DS, C. IV, 2009, s. 2524).

ip oyali yazma: Naylon iplerden tığ ya da firkete yardımıyla elde örülen oyalarda tuhafiyelerden alınan fabrika işi yazmalara dikilerek oluşturulan baş örtüsü (Karataş, 2010, s. 61).

ipek peştamal: Eflatun ve krem renklerden oluşan ipek kumaştan yapılan ve gelinlerin beline takılan peştamal türü (Karataş, 2010, s. 204).

isparel: İşliğin üzerine yapılan işlemlere verilen addır (Cihanoğlu, 2004, s. 93).

kabalak: Bir çeşit başlık (DS, C. IV, 2009, s. 2580).

kalçın: Ayak bileği ile kalça arasını kapsayan keçi kılından örülmüş çorap. Çobanlar ve karda iz açanlar tarafından giyilir (Demir, 2006, s. 137).

kaloş: Tabanın temiz kalması için eskiden potin üzerine giyilen terlik, ayakkabı (Cihanoğlu, 2004, s. 94).

kanevre: Ökçesiz ayakkabı, yemeni (DS, C. IV, 2009, s. 2658).

kara başlık: Uzun bir atkının başın çevresinde birkaç kez dolandırıldıktan sonra uçlarının bağlanmasıyla yapılan başlık türü (Demir, 2006, s. 139).

kara lastik: Kendinden topuklu, birçok renk ve çeşidi bulunan lastik ayakkabı. Trabzon lastiği olarak da adlandırılır (Cihanoğlu, 2004, s. 94; Keleş, 2018, s. 270).

karavana: Şalvar, bol pantolon (DS, C. IV, 2009, s. 2654).

kasık: Yünden örülmüş, peştamal üzerine bele sarılan iki santimetre eninde kuşak (DS, C. IV, 2009, s. 2675).

kasıtarı: Boncuk, altın kolye (DS, C. IV, 2009, s. 2676).

kavlık: İçine çakmak, para, vb. şeyler konulan torba, kese (DS, C. IV, 2009, s. 2691).

kaydan, kaytan: Dokuma peştamalin kenarlarına sökülmesini engellemek amacıyla, kaytan yünden el tezgahlarında ya da el marifetiyle, parmakları tığ gibi kullanarak dokunan 2-3 metre uzunluğunda çeşitli desenlerle süslü, uçları püsküllü ve boncuklu bel bağı, kuşak (Cihanoğlu, 2004, s. 94; DS, C. IV, 2009, s. 2699; Karataş, 2010, s. 191).

kazaz, gazaz, gazez, gazoz / çapan: Elde dokunan, püsküllü kenarlarının sökülmemesi ve süs için dikilen şeritlerdir. Ayrıca tokanın bağlantı yerinin de gizlenmesini sağlar (Karataş, 2010, s. 175, 181, 185, 188).

kazaziye: Trabzon'a özgü olduğu düşünülen ince çekilmiş gümüş tellerle örülen tespih, küpe, gerdanlık ve bileklik gibi süs eşyaları (Sümerkan, 1998, s. 41-44).

kelik: Eski ayakkabı (DS, C. IV, 2009, s. 2733).

keltek: Eski ayakkabı (Demir, 2006, s. 148).

keşan, çeşan: Peştamal, yalnızca başı ve omuzları örten bir çeşit başörtüsü. Renkleri açısından siyah keşan ve kırmızı keşan olmak üzere iki türü vardır (Sümerkan, 1998, s. 101, 103; Çolakoğlu, 2003, s. 263; Demir, 2006, s. 151).

ketan gömlek: Keten gömlek, keten liflerinden elde edilen iplerle dokunan gömlek (Demir, 2006, s. 151).

Kıbrıs boyası: Dokuma peştamalı siyah renge çevirmek için kullanılan boya (Karataş, 2010, s.191).

kıl çorap: Koyunun kılından yapılan çoraptır. Genellikle koyun çobanları tarafından giyilir. Soğuk havalarda yaylalarda ve koyun yayarken çobanın ayağını çok sıcak tutar (Keleş, 2018, s. 269).

kırmalı etek: Pileli bir etek çeşididir. Eteğin pilelerine “kırma” denildiği için adını da buradan almaktadır (Karataş, 2010, s. 164).

kolbağ, kolbağı, kolbak: Kadın bileziği (DS, C. IV, 2009, s. 2909).

kolçak: 1. Dizlere kadar giyilen tabansız çorap (DS, C. IV, 2009, s. 2910); 2. Pantolonun diz ve arkasına vurulan yama (DS, C. IV, 2009, s. 2910).

koçça: Düğme (DS, C. IV, 2009, s. 2921).

kukul: Bere (Demir, 2006, s. 164).

kumaş peştamal: Dokuma peştamala benzeyen ve siyah kumaştan yapılan peştamal (Karataş, 2010, s. 194).

kuşak: Etek ya da fistanın üzerine giyilen, bele sarılan ve beli hem sıkı hem de sıcak tutan bir giysi (Trabzon İl Yıllığı, 1967, s. 158; Karataş, 2010, s. 173).

ladak: Hırka (DS, C. IV, 2009, s. 3058).

lahori / lahor kuşak: Hindistan'ın Lahor kentinden ithal edilen özel gün, düğün ve derneklerde giyilen pamuklu kuşaktan daha ince bir kumaştan yapılan ipekli bir kuşak (Trabzon İl Yıllığı, 1967, s. 158; Karataş, 2010, s. 178).

lalik: Yemeni (DS, C. IV, 2009, s. 3062).

mando: Palto, kalın kumaştan, uzun, kollu ve cepli üstlük (Çolakoğlu, 2003, s. 267).

manusa: Çizgili, pamuklu entari (Cihanoğlu, 2004, s. 91).

merhama: Hırka (DS, C. IV, 2009, s. 3170).

mes, mest: Ayakkabının içine giyilen, ince deriden yapılmış, kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı (Çolakoğlu, 2003, s. 267; Cihanoğlu, 2004, s. 94; Karataş, 2010, s. 214).

muska / hamail: Kadınların kadife kumaştan hazırladıkları ince bocuklarla süslü, içerisine dua ve ayetler konulan bir eşya (Cihanoğlu, 2004, s. 95).

nalim: Takunya (DS, C. IV, 2009, s. 3236).

naylon, laylon ayakkabı(sı): Çeşitli renklerde, naylondan, görünümü ayakkabıya benzeyen bir ayak giysisi (Karataş, 2010, s. 223; Keleş, 2018, s. 269).

onduruk: Kundura pençesi (DS, C. V, 2009, s. 3285).

öğlük / göğüscek, göğüsçek / göğslük, göğslük: Emzikli kadınların sütyen yerine kullanması için kutnu kumaştan hazırlanan bu giyim eşyası, elbiseyi temiz tutmayı ve bebeği kolay emzirmeyi sağlar. Üstten iki iple boyna; alttan iki iple de bele bağlanarak

kullanılan bu giyim eşyası üzerine cepken ya da yelek giyilir (Cihanoğlu, 2004, s. 95; Demir, 2006, s. 109; DS, C. III, 2009, s. 2133; Karataş, 2010, s. 133).

örme: Elde örülen kazak, çorap ve benzeri giyim eşyaları (Demir, 2006, s. 188).

palan: Çamaşır; paçavra, bez parçası, eski elbise (Demir, 2006, s. 191; DS, C. V, 2009, s. 3385).

pamuk kuşağı: Önceleri kök boyalarla boyanırken daha sonraları toz boyalarla boyanan ve gelinliğin parçası olan giyim eşyası (Karataş, 2010, s. 188).

pamuklu kuşak: Kuşak, fistan ya da kırmalı eteğin üzerine üçgen yapılarak bağlanan ve belin incinmesini engellemek için kullanılan bir giyim eşyası (Karataş, 2010, s. 179).

pantol, pontul: Pantolon (Çolakoğlu, 2003, s. 272, 275).

pasma, basma: Üzerinde bası ile yapılmış renkli şekiller bulunan pamuklu, elbiselik kumaş (Öründü, 2001, s. 233; Çolakoğlu, 2003, s. 272).

patik: İpten örülen ve çoraptan daha kısa, boğazı açık bir ayakkabı görünümünde olan, evde kullanılan giyim eşyası (Karataş, 2010, s. 214; Keleş, 2018, s. 269).

peş, beş: Trabzon'da kullanılan gömleğin (ceket) kol altına dikilen ve gömleği giyen kişinin daha rahat hareket etmesini sağlayan yamalar (Karataş, 2010, s. 108).

pırtı: Basma, keten yatak, yorgan yüzü, giysilik kumaş (DS, C. V, 2009, s. 3447).

potin: Konçları ayak bileğini geçen bağlı, düğmeli veya yandan lastikli ayakkabı, fotin (Cihanoğlu, 2004, s. 94).

pullu / boncuklu çember: Kenarlarına pul ya da boncuklar kullanılarak oya işlenmesiyle elde edilen baş örtüsü. İsmi de buradan almaktadır (Karataş, 2010, s. 97).

pupul: İnce deriden yapılmış ucu kıvrık bir çeşit ayakkabı, yemeninin küçüğü (DS, C. V, 2009, s. 3488).

purput: Eskimiş, yıpranmış giysi (DS, C. V: 2009, s. 3446).

salta: Hırkanın üstüne giyilen yakasız, bele kadar ve kenarları el genişliğinde altın sim işlemeli kadifeden ceket (Yağan, 1978, s. 69-70'den aktaran; Sümerkan, 1998, s. 65).

sarma: Rengarenk ponponlarla süslü bir çeşit kemerdur. Ecem şalının üstüne bağlanan sarma bir gelinlik süsüdür. Gelin olacak genç kızın beline kemer olarak takılır (Karataş, 2010, s. 240).

sırt çantası / camadan: Vakfıkebir, Beşikdüzü, Şalpazarı yörelerinde sırtta alınarak kullanılan çantalarıdır. Camadan, Farsçadan geçen bir kelimedir ve yelek anlamındadır. Bu çantaların bir yelek gibi sırtta alınmasıyla bu isimle adlandırıldığı düşünülmektedir (Sümerkan, 1998, s. 116).

silecek: Araklı sahasında gelinliğin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Gelin fesi üzerine atılan çemberin hemen üstüne atılır. İnce bir hamam havlusudur (Karataş, 2010, s. 83).

şal kuşağı: Ecem şalının üstüne bağlanan el dokuması kuşak (Karataş, 2010, s. 188).

şal peştamal: İş önlüğü olarak kullanılan yün peştamallardır (Sümerkan, 1998, s. 119).

şal pontulu: Şal dikilmiş pantolon (Demir, 2006, s. 216).

şalvar, şavlar, şovlar / don / dizlik: Dizin hemen altına kadar inen, sade ve desenli ince, çiçekli bezlerden dikilen bir iç giyim eşyasıdır. Eteğin altına giyilen bu giyim eşyası genellikle ipek, basma ve divitin kumaştan yapılır (Trabzon İl Yıllığı, 1967, s. 157; Cihanoğlu, 2004, s. 93; Karataş, 2010, s. 159, 161).

tabla: 1. Alnın biraz üstüne kulak arkasından bağlanan bu baş giysisinin üzerine yaşmak ya da çember de kullanılır (Karataş, 2010, s. 56); 2. Kadın feslerinin çevresine dizilen altınlar (DS, C. V, 2009, s. 3799).

tahta / kolan, kolon: 1. Peştamaldaki renk çeşitlerinin adı (Karataş, 2010, s. 190); 2. Kalın yünden örülen, kaytandan daha ince yassı ve enlice bağ (Cihanoğlu, 2004, s. 95).

takı, daki: Çoğunlukla evlenen veya nişanlanan birine armağan olarak verilen küpe, bilezik, yüzük gibi şeylerin tümü; Kadınların ziynet eşyası (Demir, 2006, s. 220).

takım, dağım, dakım, tagım: 1. Elbise (Demir, 2006, s. 220); 2. Kadınların boynuna taktıkları altın dizisi (Demir, 2006, s. 220).

tane çantası: Vakfikebir, Beşikdüzü, Şalpazarı yörelerinde “tene çentisi” denilen ve bükülmüş ipleri ile bele bağlanarak tarlaya tohum serpmeye kullanılan bir tür yün torbadır. Püsküllü olabilir (Sümerkan, 1998, s. 112).

tartı: Başörtüsü, yemeni (DS, C. V, 2009, s. 3837).

tasma: Takunya kayışı (DS, C. V, 2009, s. 3840).

tepelik, tepelig: Tepelik yalnız fes üstünde kullanılabildiği gibi doğrudan saç üstüne de oturtularak kullanılmıştır. Fes üzerine konulanlar, altından, gümüşten, yıldızlı bakırdan fes tablasını örtecek şekilde yapılmış daire şeklinde oymalı nakışlı madeni bir levha olup firdolayı kenarı ziynet altınları yahut inciler, inci püskülcükler asılarak süslenirdi. Doğrudan saç üzerine konulan tepelikler de yine altın, gümüş veya altın yıldızlı bakırdan hamam taşı gibi yayvan bir tas hâlinde yapılır, firdolayı kenarı aynı şekilde süslenirdi (Koçu, 2015, s. 230).

toka: Kuşağın iki üç kısmına yapılan ana püsküllerin kuşak üçgen bir şekilde katlandığında arkaya gelen ve buradan sarkan püsküller (Karataş, 2010, s. 176, 181).

tozluk: Alaca çorabın kirlenmemesi amacıyla çorabın üzerine giyilen, topukları olmayan, beyaz renk yünden örülen bir çeşit çorap (Karataş, 2010, s. 223).

tuman: Don, şalvar (DS, C. V, 2009, s. 3992).

tütünlük: Kadınların iş yaparken giydikleri önlük (Öncü, 2011, s. 232).

urba: Giysi (Çolakoğlu, 2003, s. 285).

urum kuşağı: Sadece özel günlerde kullanılan, pamuklu ve simli dokumadan yapılan kuşak. Kenarları aynı dokumanın simleriyle püsküllendirilir (Karataş, 2010, s. 177).

uşkur: Uçkur (DS, C. VI, 2009, s. 4047).

üç etek: Kutnu kumaş adını verilen bir cins kumaştan yakası her zaman hakim yaka, boyu ise ayak bileklerine kadar uzun, beli lastikli ve büzgülü, etek kısmı kırmalı, dantelli, fistolu ve kurdelelerle süslü hazırlanan; etek kısmı üç dilimli olduğu için bu isimle anılan bir giysi türü (Cihanoğlu, 2004, s. 92; DS, C. VI, 2009, s. 4058; Karataş, 2010, s. 277).

üslük: Başörtüsü, başa örtülen peştamal (DS, C. VI, 2009, s. 4076).

üzük: Yüzük (Demir, 2006, s. 244).

yağmurluk: Kaput, palto, pelerin (DS, C. VI, 2009, s. 4126).

yanar döner etek: Kadife olması sebebiyle parlamasından dolayı “Yanar döner” adı verilmiştir. Yanar döner etek aynı zamanda gelinliğin de bir parçasıdır. Gelin eteği kırmızı olmalıdır. Diğer renklerde olan yanar döner etekler gündelik olarak da giyilebilir (Karataş, 2010, s. 172).

yaşmağ, yaşmak: Yaşlıların soğuktan korunmak, genç kızların ise tepeliğin yerine geçen tülbindin altına başı iyice saracak şekilde bağladıkları, başla birlikte yüzü ve ağzı kapatan ince beyaz örtü (Cihanoğlu, 2004, s. 92; Demir, 2006, s. 252; DS, C. VI, 2009, s. 4199).

yelek: Beyaz patiskadan, yuvarlak yakalı, önde düğmeli, kolsuz ve bele pensle oturtulacak şekilde hazırlanan giyim eşyasıdır. Kırmızı, siyah, bordo, yeşil renkleri esas olmak üzere çeşitli renklerde çiçek, yaprak ve benzeri desenlerle süslenir. Mintan / fistanın üstüne; ceket, salta, cepken altına giyilir (Cihanoğlu, 2004, s. 92-93; Demir, 2006, s. 255; Karataş, 2010, s. 121).

yemeni: Altı kösele olup değişik renkte deriden alçak topuklu olarak yapılmış hafif ve kaba kadın ayakkabısı (Cihanoğlu, 2004, s. 94; Demir, 2006, s. 255).

yun abası: Kışın kadınların entari üzerine giydikleri elbise (Caferoğlu, 1946, s. 354).

yün çorap: Koyun yününden elde edilen, iple örülen, beyaz renkte olan daha çok yaşlılar tarafından kullanılan bir çorap. Ayrıca üzerine işleme yapılmışları da vardır (Karataş, 2010, s. 217-218).

zava: Taşsız yüzük (DS, C. VI, 2009, s. 4353).

zibun, zibun, zubun: 1. Kısa kollu iç gömleği (Demir, 2006, s. 264; DS, C. VI, 2009, s. 4367); 2. Üç eteğe Araklı'da verilen isim (Karataş, 2010, s. 280).

zıpka, zıpga: Ağı geniş, paçaları dar bir çeşit şalvar (Öründü, 2001, s. 245; DS, C. VI, 2009, s. 4377).

KAYNAKÇA

- ARIĞ, A. S. (2006). "Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. XX/64-65-66: 141-160.
- CAFEROĞLU, A. (1946). *Kuzey-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. İstanbul: Bürhaneddin Erenler Matbaası.
- CİHANOĞLU, S. (2004). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Oynanan Horonlar Karşılımlar – Barlar ve Halaylar*. İstanbul: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- COŞAR, A. M. (2014). "Türkçe Söz Varlığında Süs / Süsleme / Süslenme". 7. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu* (16-18 Ekim 2014). Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi: 137-145.
- DEMİR, N. (2006). *Trabzon ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- DİB Kuran-ı Kerim Meali (2010). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- ERCİLASUN, A. B. - Z. AKKOYUNLU (2014). *Kâşgarlı Mahmud – Dîvânü Lügâi't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERTÜRK, N. (2018). *Orta Asya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na Türklerde Giyim Kuşam*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- GÜLENSOY, T. (2009). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, A-N, O-Z*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARATAŞ, H. (2010). *Trabzon İli Geleneksel Giyim Kuşam Kültürü Üzerine Bir İnceleme*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- KELEŞ, İ. (2018). *Trabzon İli Çarşıbaşı İlçesi Halk Bilimi Monografisi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KOÇU, R. E. (2015). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- LOWRY, H. W - F. EMECAN (2012). "Trabzon". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları: 302-304.
- NIŞANYAN, S. (2012). *Sözlerin Soyağacı - Çağdaş Türkçenin Söz Ağacı -*. İstanbul: Everest Yayınları.
- ÖGEL, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş 5*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖGEL, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Geliştirme Vakfı Yayınları.
- ÖNCÜ, A. (2012). *Trabzon Türküleri (Tasnif-İnceleme-Metin)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÖRÜNDÜ, F. (2001). *Trabzon ve Yöresi Ağızları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SÜMERKAN, M. R. (1998). *Trabzon Yöresi Geleneksel El Sanatları*. Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- ŞANLI, N. vd. (2007). "Trabzon Yöresi Geleneksel Kadın Giyimi". 38. *ICANAS. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 1145-1162.
- Trabzon İl Yılığ* (1967). Basım yeri yok.
- TDK Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILMAZ, G. (2008). "Dîvânü Lügâti't-Türk ve Mukaddimetü'l Edeb'deki Giyim Kuşam Sözcükleri". *Doğumunun 1000. Yılı Dolayısıyla Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildiri Metinleri (17-19 Ekim 2008)*. (ed. M. Muhsin Kalkışım). Rize: Rize Üniversitesi Yayınları: 686-695.
- YÜCE, N. (1993). *Mukaddimetü'l Edeb*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.